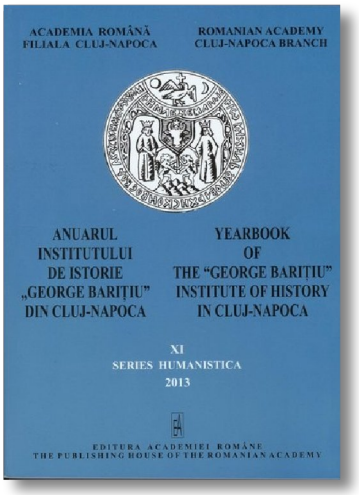

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca Series *Humanistica*

humanistica.ro

Modelarea sistemului educațional în dezbaterile parlamentare din România între 1919–1929. Propuneri de modernizare a școlii secundare

Diana-Gabriela Reianu

How to cite this article:
Reianu, Diana-Gabriela (2013) *Modelarea sistemului educațional în dezbaterile parlamentare din România între 1919–1929. Propuneri de modernizare a școlii secundare*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 11, pp. 73–91. DOI: 10.5281/zenodo.22966283

© 2013: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

MODELAREA SISTEMULUI EDUCAȚIONAL ÎN DEZBATERILE PARLAMENTARE DIN ROMÂNIA ÎNTRE 1919–1929. PROPUNERI DE MODERNIZARE A ŞCOLII SECUNDARE

Diana-Gabriela Reianu

Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca
Facultatea de Studii Europene

Abstract. *This paper aims to achieve an analysis of the measures taken at the secondary level of education in the first decade of interwar period, underlining that despite the economic, social and political difficulties faced by Romania after World War I, education and culture were seen as tools that grind humanity and create the pillars of the society. This study emphasizes the interest of the legislative power to promote education in order to raise the cultural level of the masses, focusing on the main movements made toward the adoption of fundamental laws that organize studies in secondary schools.*

Therefore, it examines educational policy in terms of renewal and modernization at the secondary level of education, marking initiatives that advocated the role of schools in shaping the masses and the importance of educational reform in the general welfare of the Romanian society. Overall, it became obvious that in the search for adequate material, social, financial, economic or agricultural solutions, the consolidation can be accomplished only by a deep moral reform, reform which cannot be achieved other way than by school.

Key words: *education, legislation, Parliament, Romania, reform.*

În contextul ideii că educația şi cultura sunt instrumente de bază în procesul de formare a resursei umane a unei comunități, reforma educațională apare ca o prioritate în orice societate. Pornind de la informațiile ce privesc modul de organizare a învățământului din România de dinainte de Primul Război Mondial, precum şi de la dezbaterile parlamentare interbelice, de la inițiativele legislative şi legile adoptate în această perioadă, studiul de față îşi propune să refacă linia evolutivă din planul ideilor şi principiilor care i-au călăuzit pe politicienii români din anii '20, pentru a configura politica educațională şi situația învățământului românesc la acea vreme.

An. Inst. de Ist. „G. Barițiu" din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. XI, 2013, p. 73–91

Starea învățământului secundar şi nevoile curente ale educației din România acelor ani au fost evidențiate pe parcursul dezbaterilor parlamentare interbelice, atât în discursurile reprezentanților guvernului, cât şi în cele ale opoziției. P.P. Negulescu, de pildă, ministrul Instrucțiunii Publice în perioada martie 1920 – decembrie 1921, sintetiza astfel neajunsurile învățământului secundar: „1. Lipsa unei articulații mai organice şi a unei mai nesimțite tranziții spre celelalte grade de învățământ. 2. O prea unilaterală cultură intelectuală şi mai ales prea multe limbi străine deodată. 3. Articulația dintre ciclul inferior şi cel superior este iarăşi prea puțin definită şi neprecis adaptată scopului; în orice caz, ea este pusă cu cel puțin un an mai târziu decât ar trebui. 4. Principiul bifurcației sau al trifurcației cursului superior liceal în cunoscutele secțiuni – «clasică», «modernă» şi «reală», sau şi mai curioasa «clasică-modernă» de la externatele de fete – nu corespunde decât în mod cu totul superficial diversității aptitudinilor sufleteşti ale tinerilor şi nici nu le înlesneşte o pregătire îndestulătoare în vederea specialităților universitare. 5. Diferența ce se face între externatele secundare de fete şi gimnaziile sau liceele de băieți, de asemenea nu corespunde nici adevăratului scop ce trebuie să urmărească şcoala secundară, nici practicei şi realității. 6. Durata cursului secundar este prea mare. 7. Lipsa de emulație şi anonimatul stăpânesc într-o măsură prea mare munca profesorilor de şcoală secundară. 8. La toate acestea, în sfârşit, trebuie să mai adăogăm că prin unirea cu țările surori, învățământul nostru secundar nu mai înfățişează acum o organizare unitară."[1]

Opinia unanimă a parlamentarilor şi a reprezentanților puterii era că învățământul secundar necesita o amplă reformă. Aceasta s-a înfăptuit pe parcursul primului deceniu interbelic prin legiferarea învățământului din gimnazii şi licee şi a modului de organizare a examenelor de admitere, sfârşit de an şi bacalaureat. În continuare, ne vom concentra atenția asupra a două mari propuneri legislative dezbătute pe parcursul primului deceniu interbelic în Parlamentul României Mari, şi anume: legea bacalaureatului din aprilie 1925 şi legea învățământului secundar din mai 1928.

1. LEGEA BACALAUREATULUI DIN 1925

O propunere concretă de reformare a modului în care se desfăşura examenul de absolvire a ciclului secundar de studii a reprezentat-o legea bacalaureatului din aprilie 1925. Dezbaterile parlamentare care au avut loc în jurul acestei legi au fost însoțite adeseori de analize detaliate ale stării precare a învățământului şi ale cauzelor care au determinat-o. Constantin Angelescu, ministrul Instrucției Publice, afirma:

[1] P. P. Negulescu, *Reforma învățământului. Proiecte de legi*, ediția a II-a, Bucureşti, Edit. Casei Şcoalelor, 1927, p. 145–153.

„*Este de netăgăduit că nivelul studiilor în şcolile secundare, în urma războiului a scăzut. Această scădere este datorată la două cauze principale [...] Prima cauză era inerentă situației de după război: era datorată înmulțirii şcolilor şi lipsei membrilor corpului didactic cu pregătirea necesară pentru aceste noi şcoli; înmulțirii elevilor şi lipsei lor de pregătire serioasă anterioară; muncii istovitoare a membrilor corpului didactic prin încărcarea lor cu prea multe ore de curs […] şi, în fine, mentalității speciale, stării de nevroză postbelică, observată în toate țările, dar cu deosebire în țările care au avut mai mult de suferit, cum a fost țara noastră. Cea de a doua cauză ține, credem noi, de unele dispoziții din legea învățământului secundar […]; aceste dispoziții se referă la suprimarea examenelor între clase şi lipsa de selecție a elevilor în cursul superior al liceului, precum şi la suprimarea examenului de bacalaureat.*”[2]

Situația corpului didactic din învățământul secundar a fost pusă în discuție de deputatul C. Spânişteanu, cu referire specială la ocuparea posturilor cu personal calificat: astfel, din 947 catedre vacante în învățământul secundar fuseseră ocupate cu titulari doar un număr de 254, rămânând vacante 693, adică aproximativ 73%. Aceste date nu includeau catedrele de dexterități şi cele de limba română şi latină, unde se înregistra, de asemenea, o situație dezastruoasă (pentru limba română, din 203 catedre au fost ocupate doar 54, o situație similară înregistrându-se şi în cazul catedrelor de matematică[3].)

Edificator în cadrul demersurilor premergătoare adoptării Legii bacalaureatului a fost raportul lui Şt. C. Ioan, prezentat în Camera Deputaților în 18 februarie 1925, care sintetiza problemele cu care se confrunta sistemul educațional românesc. Raportul susținea propunerea legislativă a ministerului, subliniind faptul că respectivul proiect de lege aduce modificări unei legislații vechi de peste 20 de ani, legiferând şi modificări în sistemul de promovare a elevilor, desființând examenele de absolvire a gimnaziului şi liceului şi înlocuind examenul de absolvire a gimnaziului cu un examen de admitere în clasa a cincea de liceu, iar pe cel de absolvire a liceului cu un examen de bacalaureat. Planul de remediere propus includea şi reintroducerea examenelor anuale şi notarea elevilor cu note de la 1 la 10. Acelaşi raport oferă şi suportul susținerii sale, motivația acesteia constând în rezultatele precare obținute în contextul legii vechi:

„*Dacă la introducerea trifurcării şi la desființarea acestui important examen de sinteză aşa de folositor cum este bacalaureatul vom mai adăuga desființarea examenului anual de clasă, notarea cu predicate (calificative –*

[2] *Dezbaterile Adunării Deputaților* (D.A.D.), ses. ordinară 1927–1928, şed. din 13 martie 1928, „Monitorul Oficial”, Partea a III-a, nr. 69 din 19 mai 1928, p. 2.077–2.078.

[3] D.A.D., ses. ordinară 1923–1924, şed. din 29 decembrie 1923, „Monitorul Oficial”, Partea a III-a, nr. 43 din 5 februarie 1924, p. 1.108.

n.n), care îngăduie o prea mare indulgență a profesorilor, punerea notei unui profesor la votul conferinței atunci când se fac promoțiile (promovările – n.n) anuale, acordarea etatizării la prea multe şcoli particulare, indulgența obişnuită a unor comisii de examinarea particularilor, admiterea elevilor domiciliați în o localitate care are liceu să dea examen particular în cine ştie ce localitate din țara întreagă şi a-şi încerca acolo norocul sau chiar a merge la sigur, iată principalele cauze cari au făcut să scadă nivelul promoțiilor."[4]

Modificările aduse de proiectul Legii bacalaureatului din 1925 au fost rezumate de Constantin Angelescu în *Expunerea de motive*, în care se sublinia că desființarea examenului de absolvire a cursului secundar inferior şi instituirea unui examen de admitere în liceu „va pune stavilă năvalei tuturor absolvenților gimnaziului spre cursul superior de liceu şi, implicit, spre universitate". „Dacă gimnaziul trebuie să rămână larg deschis orişicui, el fiind laolaltă cu cursul primar superior o întregire a cunoştințelor din învățământul primar pe cari toți românii trebuie să le posede, liceul propriu-zis trebuie rezervat celor ce au aptitudinile trebuitoare pentru aproprierea unei culturi mai înalte, şi aceasta în marginile trebuințelor reale ale organismului nostru de stat. Altminteri contribuim la crearea unui proletariat intelectual numeros, cu o pregătire superficială şi cu o mentalitate primejdioasă." Instituirea examenului de bacalaureat urmărea verificarea cunoştințelor dobândite de elevi în cursul liceului, servind atât elevilor, „ca un prilej de concentrare şi de sintetizare a cunoştințelor dobândite în liceu, cât şi ca un mijloc de control al activității profesorului"[5].

În cadrul discuțiilor purtate în Camera deputaților pe marginea prevederilor cuprinse în respectivul proiect de lege, P. Gârboviceanu a exprimat foarte clar leitmotivul bacalaureatului, prin remarca: „Să ferim țara aceasta, să ferim statul nostru de declasați; să nu mai lăsăm să dea năvală la universitate toată şcolărimea pregătită şi nepregătită. Lipsa de pregătire serioasă pentru viață e un dezastru şi pentru individ şi pentru societate", adăugând că „prin acest proiect de lege se iau toate măsurile pentru ca universitățile noastre să primească numai studenții meritoşi"[6].

Critici virulente la adresa proiectului au adresat reprezentanții minorităților naționale, Frantz Kräuter şi Hans Otto Roth[7], opinând că bacalaureatul nu va stabili dacă absolvenții şcolilor secundare au dobândit, cu adevărat, o gândire independentă şi liberă, dacă s-au format ca personalități intelectuale, şi subliniind

[4] D.A.D., şedința din 18 februarie 1925, „Monitorul Oficial". Partea a III-a, nr. 65 din 12 martie 1925, p. 1.557.

[5] *Ibidem*, p. 1.559.

[6] *Ibidem*, p. 1.569, col. I-III.

[7] *Ibidem*, p. 1.563–1571.

că aceste lucruri nu pot fi constatate prin examene şi în niciun caz prin astfel de examene în care „bieții elevi sunt mânați ca o turmă cu sutele într-un oraş străin şi sunt examinați de nişte profesori absolut străini de şcoală, care încă în viața lor nu au avut nici cea mai mică atingere cu candidații. Astfel de examene sunt bazate numai şi numai pe şanse şi antrenament şi pe nicio altă pregătire serioasă."[8] În opinia celor doi, acest proiect de lege nu-şi avea locul în absența unei legi de unificare a învățământului secundar.

Un alt discurs critic la adresa proiectului a fost cel al lui I. Lupaş, care considera propunerea legislativă ca fiind o elaborare pripită, socotind regretabil faptul că inițiatorii săi nu citiseră raportul general anual asupra învățământului publicat de Spiru Haret în 1884, pentru a-şi orienta demersul în conformitate cu specificațiile acestuia[9]. Menționând faptul că acest proiect de lege ar fi trebuit întocmit după consultarea opiniei „tuturor elementelor de valoare ale corpurilor didactice"şi după obținerea acordului acestora, I. Lupaş nu s-a pronunțat împotriva examenului de bacalaureat în sine, ci doar împotriva „modalităților de aplicare prevăzute în acest proiect". El declara, în acest context, că „nu putem admite introducerea unui asemenea sistem centralizator acum, când descentralizarea trebuie să fie norma călăuzitoare în administrația şcolară", adăugând:

> *„Noi ştim că domeniul şcolar este un domeniu sufletesc, delicat, în care trebuie mai multă linişte şi o atmosferă mai senină. Dar cu astfel de comisii şi paracomisii, cu inspectori şi suprainspectori, de multe ori de prisos pentru progresul învățământului nu se va putea crea niciodată acea atmosferă senină care să dea posibilitatea profesorului să muncească cu plăcere, cu devotament şi cu entuziasm. Şi apoi mai trebuie spus un lucru pe care d. ministru ar fi fost bine să-l facă de când a ajuns la cârma chestiunilor şcolare în țara noastră. Trebuia să vină imediat cu o lege pentru îmbunătățirea situației materiale a corpului didactic."*[10]

O altă remarcă critică viza faptul că respectivul proiect de lege era un *numerus clausus*, deoarece împiedeca, prin examenul de bacalaureat, intrarea în universitate. În replică, C-tin Angelescu declara că, în concepția sa, nu poate fi vorba de *numerus clausus* atunci când sunt împiedecați să ajungă la universitate cei care nu merită, făcându-se o selecție în favoarea celor buni.

Ştefan C. Ioan, raportor şi susținător al proiectului, a subliniat necesitatea adoptării legii în condițiile scăderii permanente a nivelului de pregătire a elevilor, a nevoii de ameliorare a învățământului de toate gradele:

[8] *Ibidem*, p. 1.572, col. I.

[9] Pentru detalii, vezi D.A.D., şedința din 18 februarie 1925, discurs publicat ulterior în „Monitorul Oficial", Partea a III-a, nr. 67 din 17 martie 1925, p. 1.611, col. I–II.

[10] *Ibidem*, p. 1.611–1.613.

„Astăzi, şcoala noastră secundară trece prin o criză acută în urmă desfiinţării examenelor de clase, în urma etatizării acordată cu indulgenţă la prea multe şcoli, în urma uşurinţei cu care se trec examenele în învăţământul particular […] *în urma ţinerii de mântuială a examenelor aşa-zise de capacitate sau de absolvire, în urma introducerii notării cu predicate în loc de cifre de la 1–10, şi faţă cu posibilitatea pentru un copil dintr-un oraş cu liceu să treacă toate examenele până la ultima clasă, în altă localitate cunoscută prin extrema indulgenţă a examinatorilor* [...] *Cu o grabă vertiginoasă, elevul trece de la clasa I primară până la universitate, de cele mai multe ori nepregătit şi mai ales nedeprins a învăţa şi a munci; nedisciplinat, căci disciplina nu se capătă decât din deprinderea de a munci. La universităţi, din acei 30.000 de studenţi ce avem azi, nu ştiu dacă măcar a zecea parte posedă pregătirea trebuitoare."*[11]

2. LEGEA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI SECUNDAR DIN 1928[12]

Reforma învăţământului secundar a fost elaborată sub auspiciile Partidului Naţional Liberal şi înfăptuită la sfârşitul primului deceniu interbelic, cu contribuţia importantă a ministrului Instrucţiei Publice, dr. C-tin Angelescu. În cuprinsul *Expunerii de motive*[13] cu privire la Legea învăţământului secundar din 15 mai 1928, au fost oferite statistici despre învăţământul din Bucovina, Basarabia, Transilvania şi Vechiul Regat, configurându-se o imagine de ansamblu a situaţiei şcolii secundare, a efectivelor de elevi şi profesori din România momentului respectiv.

Conform acestor statistici, în învăţământul secundar din Bucovina, în 1914, funcţionau 16 şcoli secundare de stat, dintre care 10 licee clasice de băieţi (două germane, unul cu o secţie româno-germană, trei româno-germane, două ruteano-germane, unul rutean), patru licee germane de fete, două şcoli reale germane şi patru şcoli secundare particulare, dintre care două licee germane de băieţi (cu 8 clase), un liceu german de fete (cu 8 clase), un liceu german de fete (cu 6 clase). Elementul alogen era prezent în şcolile din Bucovina, românizarea şcolilor secundare făcându-se treptat. Astfel, în 1927–1928 în Bucovina existau 19 şcoli secundare de stat (12 licee moderne de băieţi, patru şcoli secundare de fete gradul II, două licee reale, un gimnaziu) şi şapte şcoli secundare particulare (patru licee moderne de băieţi şi trei licee de fete).

[11] D.A.D., şedinţa din 20 februarie 1925, „Monitorul Oficial", Partea a III-a, nr. 67 din 17 martie 1925, p. 1.605, col. I-II.

[12] A se vedea „Monitorul Oficial", Partea a III-a, nr. 69 din 19 mai 1928.

[13] Pentru detalii, vezi D.A.D., *Expunerea de motive cu privire la reforma învăţământului secundar*, şedinţa de marţi, 13 martie 1928, sesiunea ordinară 1927–1928, „Monitorul Oficial", Partea a III-a, nr. 69 din 19 mai 1928, p. 2.003–2.106.

Tabelul 1

Numărul şcolilor secundare din Bucovina sub Austria,
înainte de 1918, şi după Unire, în 1922–1923 şi 1927–1928[14]

Nr. crt.	Anul şcolar	Felul şcolii	Şcoli			Elevi			Profesori		
			Gimnazii	Licee	Total	Gimnazii	Licee	Total	Gimnazii	Licee	Total
1	1913–1914	De stat	1	15	16	–	7.440	7.440	–	408	408
		Particulari	–	4	4	–	236	236	–	35	35
		Total	**1**	**19**	**20**	**–**	**7.676**	**7.676**	**–**	**443**	**443**
2	1923–1924	De stat	1	18	19	137	6.815	7.052	7	338	445
		Particulari	–	6	6	–	1.402	1.402	–	113	113
		În familie	–	–	–	–	1.038	–	–	–	–
		Total	**1**	**24**	**25**	**137**	**9.255**	**8.454**	**7**	**451**	**558**
3	1927–1928	De stat	1	18	19	155	7.602	7.757	8	443	451
		Particulari	–	7	7	–	1.063	1.063	–	140	140
		În familie	–	–	–	–	2.106	–	–	–	–
		Total	**1**	**25**	**26**	**155**	**10.771**	**8.820**	**8**	**583**	**591**

Tabelul 2

Învățământul profesional în Bucovina după Unire[15]

Nr. crt.	Felul şcolii	1923–1924			1927–1928		
		Şcoli	Elevi	Prof. şi maeştri	Şcoli	Elevi	Prof.
1	Şcoli superioare de comerţ	3	468	40	5	500	57
2	Şcoli elementare de comerţ	–	–	–	–	–	–
3	Şcoli de curs seral şi duminică	–	–	–	–	–	–
4	Şcoli elementare de meserii	8	299	43	13	851	98
5	Şcoli inferioare de meserii						
6	Şcoli superioare de meserii						
7	Şcoli profesionale de fete	7	159	22	12	357	43
8	Şcoli de menaj	–	–	–	–	–	–
9	Şcoli elementare de comerţ, de fete	–	–	–	–	–	–
10	Şcoli superioare de comerţ, de fete	–	–	–	–	–	–
11	**Total**	**18**	**926**	**105**	**30**	**1.708**	**198**

[14] *Ibidem*, p. 2.037.
[15] *Ibidem*.

În Basarabia, învățământul secundar fusese organizat după modelul rusesc, în care existau licee clasice şi reale, legea din 1902 transformând liceele clasice în licee moderne. Şcolile medii, înființate prin legea din 1828, s-au transformat în 1872 în şcoli orăşeneşti, fiind reorganizate în 1912. În 1917–1918 s-a hotărât introducerea limbii române ca obiect de învățământ în toate şcolile şi liceele din Basarabia, începând să funcționeze câteva şcoli cu limba română. În 1918 s-a proclamat Directoratul învățământului din Chişinău, a fost ruptă legătura cu autoritatea şcolară din Odessa şi hotărâtă românizarea întregului învățământ din Basarabia. Situația şcolilor secundare în 1914 se prezenta astfel: 46 şcoli secundare de stat (16 licee de băieți, nouă licee de fete, 13 şcoli medii de băieți, două şcoli medii de fete, şase şcoli medii mixte) şi 19 şcoli secundare teoretice particulare (cinci licee de băieți, 11 licee de fete, trei şcoli medii de băieți). În 1927–1928 existau 63 şcoli secundare de stat şi 30 şcoli secundare particulare. Principala problemă a învățământului în Basarabia era lipsa profesorilor români.

Tabelul 3

Numărul şcolilor secundare în Basarabia, în timpul stăpânirii ruseşti, la 1914[16]

Nr. crt.	Felul şcolii	Şcoli			Elevi			Profesori		
		Licee	Medii	Total	Licee	Medii	Total	Licee	Medii	Total
1	De stat	25	21	46	6.578	2.939	9.517	435	187	622
2	Particul. cu drept de Stat	5	–	5	1.518	–	1.518	95	–	95
3	Particul. fără drept de Stat	11	3	14	–	–	–	–	–	–

Tabelul 4

Numărul şcolilor secundare, al elevilor şi al profesorilor în Basarabia, după Unire[17]

Nr. crt.	Anul şcolar	Felul şcolii	Şcoli			Elevi			Profesori		
			Licee	Medii	Total	Licee	Medii	Total	Licee	Medii	Total
1	1920–1921	De stat	26	33	59	7.705	313	8.018	462	280	742
		Şcoli particulare	27	4	31	4.914	416	5.330	439	7	446
		Elevi pregătiți în familie	–	–	–	1.024	–	1.024	–	–	–

[16] *Ibidem*, p. 2.041.
[17] *Ibidem*.

Nr. crt.	Anul şcolar	Felul şcolii	Şcoli			Elevi			Profesori		
			Licee	Medii	Total	Licee	Medii	Total	Licee	Medii	Total
		Total	**53**	**37**	**90**	**13.643**	**729**	**14.372**	**901**	**287**	**1.188**
2	1922–1923	De Stat	25	35	60	8.721	3.653	12.374	486	267	753
		Şcoli particulare	47	6	53	6.549	165	6.714	627	13	640
		Elevi pregătiți în familie	–	–	–	1.497	116	1.613	–	–	–
		Total	**72**	**41**	**113**	**16.767**	**3.934**	**20.701**	**1.113**	**280**	**1.393**
3	1926–1927	De stat	38	25	63	11.901	4.108	16.009	636	254	890
		Şcoli particulare	29	1	30	3.099	168	3.267	559	8	567
		Elevi pregătiți în familie	–	–	–	749	11	835	–	–	–
		Total	**67**	**26**	**93**	**15.749**	**4.287**	**20.036**	**1.195**	**262**	**1.457**

Tabelul 5

Numărul şcolilor profesionale, al elevilor şi profesorilor în Basarabia, după Unire[18]

Nr. crt.	Felul şcolii	1923–1924			1925–1926		
		Şcoli	Elevi	Prof.	Şcoli	Elevi	Prof.
1	Şcoală elementară comercială	2	61	19	6	580	58
2	Şcoală practică comercială						
3	Şcoală superioară comercială						
4	Şcoală profesională comercială	8	685	78	8	1.238	8
5	Şcoală meserii elementară	13	624	139	17	1.185	202
6	Şcoală meserii inferioară						
7	**Total**	**23**	**1.370**	**226**	**31**	**3.003**	**268**
8	Şcoli particulare	2	–	–	1	–	–
9	**Total**	**2**	**–**	**–**	**1**	**–**	**–**
10	**Total general**	**25**	**1.370**	**226**	**32**	**3.003**	**268**

Evoluția învățământului din Transilvania cuprinde două perioade: perioada influenței austriece, care durează până la 1867, şi perioada acțiunii maghiare propriu-zise, de la 1867 până la marele război[19]. Pe teritoriul Ardealului, în prima perioadă, întâlnim şcoli episcopale latineşti în Alba-Iulia şi Oradea-Mare, familiile nobiliare române din această provincie înscriindu-şi copiii în asemenea şcoli, pentru a dobândi cultura latinească a epocii şi pentru a deveni actori în viața

[18] *Ibidem*.
[19] *Ibidem*, p. 2.042.

statului maghiar (ex. familiile Corvin, Chinezu, Josika, Olah, Nopcea etc.). În Transilvania au existat, de asemenea, şcoli elementare şi gimnaziale întemeiate de biserica protestantă, şcoli secundare întemeiate de saşii transilvăneni, la Sibiu şi Braşov, gimnazii întemeiate de biserica reformată în Aiud, Orăştie, Târgu-Mureş, Satu-Mare etc., precum şi câteva gimnazii catolice, la Oradea, Cluj şi Alba-Iulia. Au fost înfiinţate şcoli secundare catolice de către iezuiţi, care, în 1773, aveau deja 41 de asemenea şcoli, conducând cea mai mare parte din învăţământul secundar din Ungaria şi Transilvania, alături de ei câştigând teren şi Ordinul Piariştilor. Maria Terezia a fost cea care a trecut învăţământul la stat, stabilindu-se în 1777 (*Ratio educationis* I) bazele instrucţiunii publice din Ungaria pe principiile: „*Statul are datoria de a crea şi susţine şcoli*", „*guvernul este în drept a conduce şi a controla toate şcolile din ţară, atât cele de stat cât şi cele confesionale*", şi „*şcolile de acelaşi grad trebuie să aibă în întreaga ţară acelaşi program.*"[20] Şcolile secundare aveau şapte clase şi erau şcoli gramaticale, gimnazii sau gimnazii capitale, în funcţie de cursurile urmate. O radicală reformă şcolară s-a produs la 1848–1849 (legea Entwurf), după schimbările din Imperiul Austro-Ungar punându-se bazele învăţământului secundar în Austria, Ungaria şi Transilvania până la 1868, când a fost introdusă legea învăţământului primar a lui Eötvös, respectiv 1883 când a fost introdusă legea învăţământului secundar a ministrului Trefort. Legea Entwurf a stabilit cele două tipuri de şcoli secundare, gimnazii şi clasico-moderne cu 8 clase şi şcolile reale cu 6 clase, precum şi examenul de maturitate după terminarea studiilor secundare.

Prima şcoală secundară românească din Ardeal a fost liceul din Blaj, fondat de Petru Pavel Aron în 1754. Şcolile româneşti au început să se dezvolte după 1848, când, cu ajutorul lui Andrei Şaguna, şcolile ortodoxe au fost scoase de sub jurisdicţia arhiepiscopului romano-catolic din Alba-Iulia. Datorită lui Şaguna s-a înfiinţat la Braşov, în 1850, primul liceu ortodox românesc, el solicitând înfiinţarea şi a altor 18 şcoli secundare româneşti, la Sibiu, Deva, Cluj, Braşov, Alba-Iulia, Sighişoara, Abrud, Tg.-Mureş etc.

După 1867, guvernul maghiar preia acţiunea de îndrumare a şcolii, urmărind maghiarizarea tuturor locuitorilor ţării. Învăţământul secundar din Ungaria şi din Ardeal a fost organizat prin legea din 1883, care impunea un plan unitar de învăţământ pentru toate liceele. Şcolile secundare au fost divizate în şcoli secundare la dispoziţia statului, şcoli sub conducerea statului şi şcoli autonome (ale saşilor, ale statului catolic, ale reformaţilor şi cele greco-orientale). În anul 1883 existau în Ardeal patru licee şi două gimnazii româneşti, numărul lor rămânând acelaşi până la 1918.

La o privire de ansamblu, structura şcolilor secundare pe teritoriul Ardealului sub regimul ungar se prezenta astfel: 66 licee (25 de stat şi 41 confesionale, dintre care 14 romano-catolice, 10 reformate, două unitariene, două greco-catolice, trei

[20] *Ibidem*, p. 2.044.

ortodoxe, unul fundațional, nouă evanghelice-luterane), dintre care 58 de băieți şi opt de fete. Din totalul de 66 de licee, în 51 limba de predare era maghiara, în şase româna, iar în nouă germana.

> *„Tendința politicii şcolare ungare se vede deci clar din aceste cifre. În vreme ce cele 3½ milioane de români aveau numai 4 licee şi 2 gimnazii; saşii cu o populație de 250.000 aveau 9 licee şi gimnazii; iar ungurii, la o populație de 1.300.000 în care intrau şi evreii şi şvabii maghiarizați, aveau 51 licee, gimnazii şi şcoli reale."*[21]

Statistica oficială din 1914 arată că sub regimul ungar au funcționat 110 şcoli civile, 100 din ele având limba de predare maghiară, 10 altă limbă, şi anume: şapte – limba germană, trei – limba română.

> *„Întreg poporul românesc din Ardeal avea deci 3 şcoli civile, pentru 3½ milioane locuitori, deci o şcoală la peste un milion de locuitori, pe când 1.330.000 unguri posedau 102 asemenea şcoli. Niciuna din şcolile de stat nu avea altă limbă de predare decât limba maghiară, în şcolile evreieşti de asemenea se preda în ungureşte."*[22]

După 1919, s-a pus problema preluării şcolilor de către statul român, naționalizării lor şi înființării de noi şcoli româneşti, această sarcină revenind Directoratelor regionale, instituite în 5 iulie 1919, la Sibiu, Cluj, Timişoara şi Oradea. Ca urmare a activității acestora, în anul şcolar 1923–1924 existau în Ardeal 33 licee de băieți şi 11 gimnazii, 15 şcoli secundare pentru fete (în total 59 şcoli secundare de stat). Numărul elevilor români a crescut spectaculos, de la 86 înainte de 1918 la 821 în 1927. Numărul şcolilor a sporit de 11 ori, al elevilor de 10 ori şi al profesorilor de aproape 12 ori. În anul şcolar 1927–1928 funcționau 135 şcoli secundare de stat şi 91 şcoli secundare particulare.

Situația corpului profesoral s-a schimbat şi ea după Unire, acesta trebuind să satisfacă cerințele celor 36 licee şi 58 şcoli civile. Pentru pregătirea cadrelor didactice au fost organizate cursuri, au fost aduşi profesori din Vechiul Regat, profesori pensionari sau profesori de dinainte de Unire, astfel că la 1 ianuarie 1922 funcționau 622 profesori la liceele şi şcolile secundare din Transilvania şi 93 la şcolile confesionale româneşti. Dacă la 1914 nu exista niciun liceu şi nicio şcoală civilă românească de stat (erau doar nouă şcoli confesionale), în anul şcolar 1922–1923 erau deja 82 licee şi 42 şcoli civile româneşti de stat (şi doar şapte confesionale), pentru ca în 1926–1927 să existe 92 licee şi 31 şcoli civile româneşti de Stat (şapte confesionale). Numărul elevilor români la şcolile de stat a ajuns de la niciunul în 1914 la 20.404 în 1922–1923 şi 21.645 în anul şcolar 1926–1927.

[21] *Ibidem*, p. 2.051.
[22] *Ibidem*, p. 2.053.

Cât priveşte situaţia învăţământului secundar în Vechiul Regat, în anul şcolar 1914–1915 existau 56 de şcoli secundare de stat (23 de gimnazii şi 33 de licee) şi 62 şcoli secundare particulare, pentru ca în 1926–1927 numărul lor să atingă cifra de 148 şcoli secundare de stat (42 gimnazii, 106 licee) şi 39 particulare (licee), cu un număr de 64.087 elevi la cele de stat şi 6.892 elevi la cele particulare.

Tabelul 6

Numărul şcolilor secundare, al elevilor înscrişi şi al profesorilor din Vechiul Regat înainte şi după Unire[23]

Nr. crt.	Anul şcolar	Felul şcolii	Şcoli			Elevi			Profesori		
			Gimnazii	Licee	Total	Gimnazii	Licee	Total	Gimnazii	Licee	Total
1	1914–1915	De stat	23	33	56	1.503	10.008	11.508	47	724	771
		Particulare	–	62	62	–	5.247	5.247	–	–	–
		Total	**23**	**95**	**118**	**1.503**	**15.255**	**15.255**	**47**	**724**	**771**
2	1920–1921	De stat	17	64	84	2.719	29.524	32.243	139	1.227	–
		Particulare	–	58	58	–	7.379	7.379	–	917	917
		Pregătit în familie	–	–	–	–	10.420	10.420	–	–	–
		Total	**17**	**122**	**142**	**2.719**	**47.323**	**47.323**	**139**	**2.144**	**2.283**
3	1922–1923	De stat	29	88	117	4.892	41.482	46.374	276	1.595	1.871
		Particulare	–	43	43	–	6.460	6.460	–	680	680
		Pregătit în familie	–	–	–	–	11.210	11.210	–	–	–
		Total	**29**	**131**	**160**	**4.892**	**59.152**	**64.044**	**276**	**2.275**	**2.551**
4	1926–1927	De stat	42	106	148	8.750	55.237	64.087	364	1.863	2.227
		Particulare	–	39	39	–	6.892	6.892	–	684	684
		Pregătit în familie	–	–	–	–	10.815	10.815	–	–	–
		Total	**42**	**145**	**187**	**8.750**	**72.944**	**81.794**	**364**	**2.547**	**2.911**

Şcolile profesionale de stat dominau în Vechiul Regat, înainte de Unire, în 1914–1915 erau 144 (de agricultură, de comerţ, curs seral, inferioare de meserii, superioare de meserii, de gospodărire rurală, de menaj etc.), cu 7.274 elevi înscrişi şi 586 profesori şi maeştri; în anul 1923–1924 se înregistrează un număr de 171 şcoli cu 19.184 elevi şi 1.334 profesori, iar în 1925–1926 cifrele ajung la 233 şcoli profesionale de stat cu un efectiv de 30.575 elevi şi 2.144 profesori[24].

[23] *Ibidem,* p. 2078.
[24] *Ibidem,* p. 2079.

La o privire de ansamblu, Ardealul stătea cel mai bine la numărul şcolilor secundare de stat şi particulare şi la numărul elevilor înainte de Unire. Statisticile arată o creştere a numărului de şcoli în anul şcolar 1922–1923, Ardealul având din nou cifrele cele mai mari (140 şcoli de stat, 104 şcoli particulare), pentru ca în 1926–1927 numărul şcolilor să rămână aproximativ acelaşi.

Tabelul 7

Tablou recapitulativ al şcolilor secundare şi civile din întreaga țară înainte şi după Unire[25]

Nr. crt.	Felul şcolii	Ținutul	1914–1915			1926–1927		
			Şcoli	Elevi	Profesori	Şcoli	Elevi	Profesori
1	De stat	Vechiul Regat	56	11.508	771	148	64.087	2.227
		Ardealul	96	21.952	1.011	139	25.810	1.518
		Bucovina	16	7.440	408	19	7.757	451
		Basarabia	46	9.517	622	63	16.009	890
		Total	214	50.417	2.812	369	113.663	5.086
2	Şcoli particulare	Vechiul Regat	62	5.247	–	39	6.892	684
		Ardealul	80	18.919	925	101	20.273	1.251
		Bucovina	4	236	35	7	1.063	140
		Basarabia	5	1.518	95	30	3.099	567

Revenind la prevederile proiectului Legii învățământului secundar, prezentăm în continuare principalele argumente care militau pentru adoptarea sa, precum şi unele critici ce i-au fost aduse de către parlamentarii români ai perioadei.

Importanța proiectului rezida în faptul că impunea modificarea duratei liceului, stabilită prin legea lui S. Haret la 8 ani, reducând, în speță, durata gimnaziului de la 4 la 3 ani. Proiectul a păstrat diviziunea şcolii secundare în cele două cicluri, gimnazial şi liceal propriu-zis, pentru a nu limita accesul în şcoala secundară a copiilor din rural, gimnaziul fiind considerat absolut necesar pentru ridicarea păturii rurale. În viziunea legiuitorului, gimnaziul era o şcoală unică, comună, de unde se ramificau apoi cele două ramuri de învățământ, teoretic şi aplicat. De asemenea, legea instituia liceul unitar, renunțându-se la trifurcarea sa în secțiile clasic, real şi modern, pe baza unor studii care evidențiaseră faptul că această formă de organizare a liceului nu produsese cele mai bune efecte. Ca urmare, liceul a devenit unic pentru toți elevii, pornindu-se de la premisa că liceul trebuie să dea cultura generală, specializarea urmând să se facă la nivelul universității.

[25] *Ibidem.*

Deputatul Șt. Pop, în calitate de raportor la proiectul de lege, a menționat în plenul Camerei că reforma educației urmăreşte să dea învățământului o organizare unitară de jos până sus. În cazul învățământului secundar, obiect al respectivului proiect, se urmărea instituirea şcolii secundare unitare cu 7 clase – 3 ani de gimnaziu şi 4 ani de liceu –, liceul dobândind o însemnătate deosebită în calitate de „centru vital al organizației şcolare". Astfel că, prin noua reformă, care propunea un singur fel de gimnaziu şi un singur fel de liceu, „toți copiii noştri vor învăța, în şcoala secundară, aceeaşi carte"[26]. Motivul alocării a trei ani pregătirii gimnaziale a fost rezumat astfel:

> „*Gimnaziul este de fapt […] o şcoală unică, un învățământ post sau supraprimar, ori o şcoală primară superioară. În continua dezvoltare a stărilor noastre culturale nu mai putem admite ca tânărul dornic de un rost în societate sau în slujba statului, să se oprească aici. Nu este bine ca în vreo ramură a serviciilor publice să fie primiți, aşa cum pe alocurea se face şi astăzi, copii cu una sau două clase gimnaziale, în speranța că se vor putea specializa cu vremea. Viitorului funcționar i se cere o bună pregătire. Tot aşa şi tinerii care se destină şcolilor superioare de specializare nu vor putea pătrunde acolo fără terminarea gimnaziului. De aceea se impune un tip unic de gimnaziu, care serveşte drept bază liceului, şcolii normale, seminarului teologic, şcolii comerciale superioare, şcolilor de administrație, poştă, căi ferate etc.*"[27]

Apoi, renunțarea la structura tripartită a liceului, aşa cum fusese statuată în legea lui Spiru Haret, era motivată de ideea că liceul nu este o şcoală „de specializare", ci una de cultură generală.

> „*Din bogata experiență a trecutului ne-am format convingerea că trebuie introdusă o unitate, o armonie în ansamblul cunoştințelor. Pentru a ne crea o elită intelectuală în câmpul literelor şi artelor, ca şi în acela al ştiințelor pozitive, economice sau practice, nu trebuie să exagerăm în nicio direcție. Dacă literatura şi arta pot da o strălucire netăgăduită numelui țării noastre, ştiințele pozitive, industria şi munca pe terenul economic îi asigură puterea şi prosperitatea. Să realizăm o înfrățire a acestor tendințe, să luăm şi din o parte şi din alta. Îmbogățirea cunoştințelor şi potențarea lor într-o direcție umanistă sau strict realistă este mult mai puțin importantă decât organizarea şi armonizarea lor. Să nu căutăm îngrămădirea de cunoştințe, în şcoala secundară, cu o imediată tendință de specializare, cât mai ales să considerăm aportul sau contribuția ce fiecare obiect de învățământ, prin varietatea lui, o aduce la formarea acelei forțe intelectuale ce dorim a da copiilor noştri.* […]

[26] D.A.D., şedința de marți, 13 martie 1928, sesiunea ordinară 1927–1928, „Monitorul Oficial", Partea a III-a, nr. 69 din 19 mai 1928, p. 2000.

[27] *Ibidem*.

Iată dar cum se impune o singură organizare a şcolii noastre secundare, preconizată în acest proiect: liceul unic."[28]

Proiectul prevedea că gimnaziile şi liceele puteau fi înființate doar prin lege, că sarcina construcției şi întreținerii edificiilor şcolare revenea în primul rând statului, că nu trebuia făcute deosebiri între şcolile de fete şi cele de băieți: „..dacă scopul şcolii e acela de a da cultura generală, apoi aceasta trebuie să fie aceeaşi pentru ambele sexe. Dacă ea dă o pregătire pentru specializare, atunci de ea au nevoie, în acelaşi grad, şi fetele ca şi băieții. Nu există nicio carieră care să fie astăzi închisă femeii, în care ea să nu dea dovada aceloraşi aptitudini şi aceluiaşi randament util, încât nu există niciun motiv de a crea în mod artificial deosebiri care nu sunt justificate prin nimic."[29] Proiectul de lege decreta limba română ca limbă de predare în învățământul din şcolile secundare de stat (art. 10), alte limbi putând figura doar ca obiect de studiu, nu ca limbă de predare pentru alte materii. În regiunile cu populație minoritară mai numeroasă se puteau înființa în licee secții de predare în limba acesteia, cu condiția satisfacerii cerințelor privind efectivele de elevi dintr-o clasă – 50 elevi la gimnaziu şi 40 la liceu –, urmând ca istoria românilor, geografia României şi instrucția civică să fie predate, obligatoriu, în limba română. De asemenea, proiectul de lege prevedea predarea unei singure limbi moderne, franceza, la gimnaziu, în cursul superior, cel al liceului, introducându-se o a doua limbă modernă, engleza sau germana. Proiectul acorda importanță majoră educației morale (3 ore/săptămână) şi educației fizice (4 ore/săptămână). Examenele de la sfârşitul anului, practicate la nivelul claselor de liceu, au fost generalizate pentru întreg ciclul secundar; legea prevedea, în continuare, examene de admitere în gimnaziu şi liceu, precum şi respectarea prevederilor legii bacalaureatului din 1925.

Proiectul a promovat organizarea disciplinelor în catedre, profesorii devenind inamovibili la catedrele lor din momentul în care deveneau titulari ai corpului didactic. Recrutarea cadrelor didactice se făcea din rândul absolvenților studiilor academice, aceştia trebuind să dețină o specialitate principală şi două secundare. Calitatea de profesor putea fi dobândită doar după promovarea unui examen de capacitate, care consta din probe scrise, colocvii şi două probe practice pedagogice, una de curs superior şi una de curs inferior. Candidații care nu obțineau la una dintre probe nota medie de cel puțin 7,50 erau considerați respinşi. Proiectul a modificat procedura de numire a conducerii şcolii, alegerea directorilor implicând cerințe şi criterii specifice, fiindu-i asigurată totodată stabilitate în funcție celui ales. Astfel, directorii erau numiți de ministru după recomandarea dată de către consiliul inspectorilor generali, putând fi confirmați ca stabili doar după trei ani,

[28] *Ibidem*, p. 2.000–2.001.

[29] D.A.D., *Expunerea de motive cu privire la reforma învățământului secundar*, şedința de marți, 13 martie 1928, sesiunea ordinară 1927–1928, „Monitorul Oficial", Partea a III-a, nr. 69 din 19 mai 1928, p. 2.092.

dacă au dovedit competenţele necesare şi au avizul conform al Consiliului permanent.

Alte probleme care şi-au găsit reglementarea în prevederile proiectului de lege au fost problema burselor şi internatelor (acordându-se o atenţie sporită acestui segment în comparaţie cu legislaţiile anterioare) şi chestiunea construcţiilor şcolare, preocupare stringentă, de actualitate încă şi astăzi, în pofida eforturilor financiare făcute de către autoritatea de stat.

Inovativ şi modern, proiectul a prevăzut nu doar crearea serviciului medical în şcoli, dar a precizat şi statutul medicului şcolar, punându-l pe picior de egalitate cu cadrele didactice în ce priveşte obligaţiile şi retribuţia şi definindu-i cu claritate rolul şi sarcinile. Acesta avea datoria de a ţine conferinţe elevilor şi de a lua toate măsurile necesare pentru prevenirea şi profilaxia bolilor infecţioase, în vederea combaterii lor. Conform proiectului, fiecare elev intra în posesia unui carnet de sănătate în care medicul trebuia să consemneze starea lui medicală de-a lungul anilor şi care îl însoţea până la universitate.

Dezbaterile parlamentare pe marginea respectivului proiect de lege s-au remarcat prin intervenţii substanţiale ale membrilor camerelor, el întrunind susţinerea majorităţii acestora. În opinia lui D. Ionescu (formulată în şedinţa din 2 aprilie 1928), de pildă, învăţământul secundar avea menirea de a asigura cultura păturii mijlocii, de a închega sentimentul naţional, de a pregăti unitatea sufletească şi culturală a naţiunii române:

> *„Starea învăţământului secundar dinainte de război era [...] cu totul satisfăcătoare [...] După război, împrejurări [...] au dus la o scădere a nivelului şcolii secundare. [...] În România Mare s-au întrunit 4 regimuri şcolare diferite. La aceasta s-au mai adăugat şi lipsurile în personalul didactic provocate mai ales în vechiul regat din cauza războiului. La şcolile noastre secundare au venit elevi din noile ţinuturi şi cu diferite educaţii. S-au înmulţit enorm, în urmă împroprietăririi, cei doritori de şcoală secundară. Intre soluţia de a nu înmulţi învăţământul secundar, ca nu cumva printr-o pregătire insuficientă să se scoată elemente slabe, şi între soluţia celor care, conştienţi că aceasta va aduce o temporară scădere a şcolii secundare au crezut totuşi că este necesar a înmulţi şcolile secundare deoarece era o imperioasă nevoie […] cred că între aceste două soluţii, nu a doua a fost cea mai rea. Această situaţie explică însă nevoia reformei care ni se înfăţişează astăzi şi prin care acest rău […] va fi înlăturat.”*[30]

D. Ionescu milita pentru un învăţământ unic, democratic, în care cele două curente – cel clasic sau umanist şi cel realist sau modernist, numit şi scientist – nu trebuiau să se lupte între ele: „dacă ar predomina unul dintr-însele asupra celuilalt,

[30] D. Ionescu, *Reforma învăţământului secundar*, Cuvântare rostită în şedinţa Senatului la 2 Aprilie 1928, cu ocaziunea discuţiunii proiectului de lege al învăţământului secundar, Bucureşti, Imprimeriile Statului, 1928, p. 7–10.

învățământul secundar ar crea o deosebire între fiii acestei țări; unii crezându-se de o cultură superioară celorlalți, apți pentru speculațiuni teoretice, dar inapți pentru realizări."[31] Mesajul său reliefa dorința de îmbinare a culturii umaniste cu cea științifică:

> „[…] *cultura umanistă şi cultura ştiinţifică nu trebuiesc opuse una alteia. Cultura aparține atât persoanelor, cât şi colectivității. Persoanelor, indivizilor, le cere o lungă pregătire; colectivităților, o lungă tradiție. Dacă cu o lungă pregătire poate exista cultură la izolații indivizi, care formează o națiune, fără o îndelungată tradiție nu poate exista cultură pentru o națiune.*"[32]

Recunoscând importanța legiferării în materie de învățământ, cunoscut fiind faptul că durata unei legislații în domeniu corespunde, în general, duratei unei generații, respectiv 25-30 de ani, D. Ionescu elogia scopul proiectului pus în discuție şi sublinia necesitatea adoptării lui:

> „[…] *o legiferare bine înțeleasă a şcolii secundare, şi astfel este alcătuit proiectul de față, trebuie să ducă la înmulțirea personalităților capabile de a produce, de a spori bunurile de care națiunea dispune; ea trebuie să formeze cetățeni cu concepția că individul trăieşte pentru Stat, iar nu prin Stat şi prin ajutorul Statului, cu alte cuvinte nu trebuie să ducă la înmulțirea postulanților la diferite categorii de funcțiuni. Şcoala secundară nu trebuie să dea diletanți ai culturii generale, ci ființe constructive, practice, capabile de judecată proprie şi care să-i conducă la acțiune.*"[33]

Modernizarea învățământului secundar a fost prezentă în prevederile legii din 1928 prin accentul pus pe necesitatea adaptării procesului educațional în funcție de aptitudinile fiecărui elev, neobservarea aptitudinilor şi capacităților elevilor fiind considerată o deficiență a şcolii. Satisfacerea acestei nevoi presupunea elasticitatea programelor analitice, pentru a putea fi adaptate aptitudinilor elevilor, subliniindu-se totodată că din comisiile care elaborează programele analitice trebuiau să facă parte şi oameni din afara şcolii, din diferite ramuri de activitate, competenți în domeniul lor. În opinia lui D. Ionescu, modul de predare trebuia să se centreze pe şcoala activă, „care nu mai face pe elev un dobânditor pasiv a celor arătate sau spuse, ci este bazată pe solicitarea activă a elevului, făcându-l să treacă de la recepția auditivă şi vizuală, pe cât posibil la activitate personală"[34].

Legea învățământului secundar a fost considerată de unii parlamentari ca un regres, care ne îndepărta de legislația popoarelor civilizate, aceasta conținând

[31] *Ibidem*, p. 12.
[32] *Ibidem*, p. 13–14.
[33] *Ibidem*, p. 30–31.
[34] *Ibidem*, p. 34.

reglementări care, în opinia acestora, indicau o rămânere la nivelul legii din 1864. Între aceştia, V. V. Haneş şi Lotar Rădăceanu au adus critici prevederilor cu privire la efectivul de 50 elevi stabilit pentru o clasă, ştiut fiind faptul că optimul acestuia era de cel mult 30 elevi. O altă eroare, în opinia lui Haneş, a fost faptul că programa analitică şi volumul materiei prevăzute a fi predate şi asimilate de către elevi nu respectau cerinţele pedagogice. El considera un regres al legii şi introducerea examenelor de la finalul fiecărei clase, calificând legea învăţământului secundar ca fiind „o lege poliţistă şi jignitoare pentru corpul didactic", deoarece implica dependenţa corpului didactic de organele de control, recrutarea inspectorilor după norme subiective, profesorii fiind la discreţia inspectorilor şi în privinţa pedepselor şi distincţiilor, elemente jignitoare fiind considerate şi mijloacele de perfecţionare a profesorilor prin conferinţe şi cursuri. În plus, legea învăţământului secundar a fost considerată de Haneş ca fiind incompletă, din moment ce nu s-a putut legifera şi cu privire la anul pregătitor dinainte de universitate, existând opinii care convergeau către ataşarea acestui an preparator la licee şi nu la universităţi[35].

3. **CONCLUZII**

În ciuda imperfecţiunilor sale, reforma învăţământului secundar s-a remarcat prin premisele de la care s-a plecat în conceperea ei: şansa care trebuia oferită copilului de a se putea orienta către o carieră, oportunitatea de a alege ceea ce i se potriveşte, şi aceasta nu de la o vârstă foarte fragedă, ci atunci când, mai matur fiind, aptitudinile şi convingerile sale încep să se contureze. În plus, orientarea către şcolile profesionale a fost încurajată, oferindu-li-se acestora un palier asemănător cu cel al şcolilor teoretice, pentru ca părinţii să nu fie descurajaţi în a-şi orienta copiii către meserii, considerându-le uneori degradante în comparaţie cu alte ocupaţii pe care le-ar putea deprinde vlăstarele lor. Învăţământul a fost împărţit în trei grade: primar, secundar şi superior, fiecare din ele având o ramură teoretică şi una practică. Din acest proiect de lege reiese legătura dintre ramurile şi gradele de învăţământ, prin posibilitatea pentru cei care au vocaţie ca la un moment dat să aleagă acea ramură care corespunde cel mai bine intereselor şi aptitudinilor personale, încercându-se crearea unui sistem educaţional în care gimnaziul să fie baza liceului şi în care învăţământul secundar să poată alimenta atât ramura teoretică, cât şi pe cea practică.

Reforma învăţământului secundar întreprinsă în primul deceniu interbelic urmărea satisfacerea noilor cerinţe ale vremii:

- redefinirea învăţământului secundar, stabilind condiţiile trecerii elevilor dintr-o clasă în alta, respectiv ale înscrierii lor la universitate;

[35] D.A.D., Discursul deputatului V. V. Haneş, şedinţa din 28 februarie 1929, „Monitorul Oficial", Partea a III-a, nr. 41 din 6 mai 1929, p. 1.297–1.311.

- reînnoirea curriculumului şi a programei de învățământ;
- accentuarea importanței şcolii secundare în procesul educativ;
- clarificarea statutului corpului didactic (modul de recrutare a profesorilor din ciclul secundar, organizarea examenelor de capacitate, modalitățile de transfer, de numire şi definitivare a personalului didactic);
- limpezirea şi introducerea transparenței în ce priveşte condițiile în care vor fi edificate construcțiile şcolare;
- clarificarea rolului comitetelor şcolare;
- dispoziții cu privire la înființarea de biblioteci, laboratoare, ateliere, muzee, internate, cantine,

nelăsând la o parte nici unele situații moştenite din trecut, aplicabile la şcolile din teritoriile alipite, situații care necesitau o reglementare urgentă.

Nu putem trece cu vederea faptul că prin reforma învățământului secundar din primul deceniu interbelic au fost promovate caracterul deschis al procesului educațional, adaptabil realităților sociale, şi caracterul său obligatoriu pentru copiii cu vârste cuprinse între 7 şi 16 ani. Remarcăm intenția legiuitorului de la acea vreme de a asigura un caracter formativ procesului instructiv-educativ, prin introducerea în programa şcolară, alături de materiile literare şi ştiințifice, şi a disciplinelor din domeniul artei şi dexterităților, finalitatea învățământului secundar dorindu-se a fi dezvoltarea inteligenței şi aptitudinilor elevilor, în cazul gimnaziului, şi întregirea culturii generale, în cazul liceului, pentru a forma gândirea proprie şi baza studiilor de specializare din universitate.